

STEDENBOUW EXCURSIE I 's Hertogenbosch

1 Hoogteverschil stad en buitengebied

's-Hertogenbosch lag als vestingstad in de tweede helft van de 19e eeuw nog geheel ingesloten door stenen walmuren en aarden vestingwerken. Vanaf hier heb je goed uitzicht op de oude stadsmuur uit ongeveer 1365. Deze behoort tot de 2e stadsomwalling die Den Bosch heeft aangelegd.

De plek waar wij nu staan lag meters lager en stonde het grootste gedeelte van het jaar onder water zodat bebouwing op deze moerassige grond nauwelijks mogelijk was.

De uitvalswegen waren in de loop der tijd dan ook regelmatig verhoogd om aan het waterprobleem het hoofd te kunnen bieden.

Waterproblematiek

Het gebied rondom Den Bosch was dus vroeger een moeras.

Iets verderop ligt de Moerputtenbrug. Deze brug is gemaakt voor het treinvervoer van grondstoffen van o.a. de schoenen industrie in Waalwijk en is een van de langste regionale doorlaatbruggen in Nederland.

Het is tevens voorbeeld van waterproblematiek waarmee men hier in Den Bosch (en uitaard in Nederland) te maken had (heeft). Het gebied waar de brug gebouwd was was belangrijk voor de afvoer van overtollig water uit de gemeente Den Bosch naar de baardwijkse overlaat. In deze zone mochten geen obstakels overkomen die een vlotte waterafvoer belemmerden. Waar meestal werd gekozen voor een spoordijk werd hier dus gekozen voor een spoorbrug.

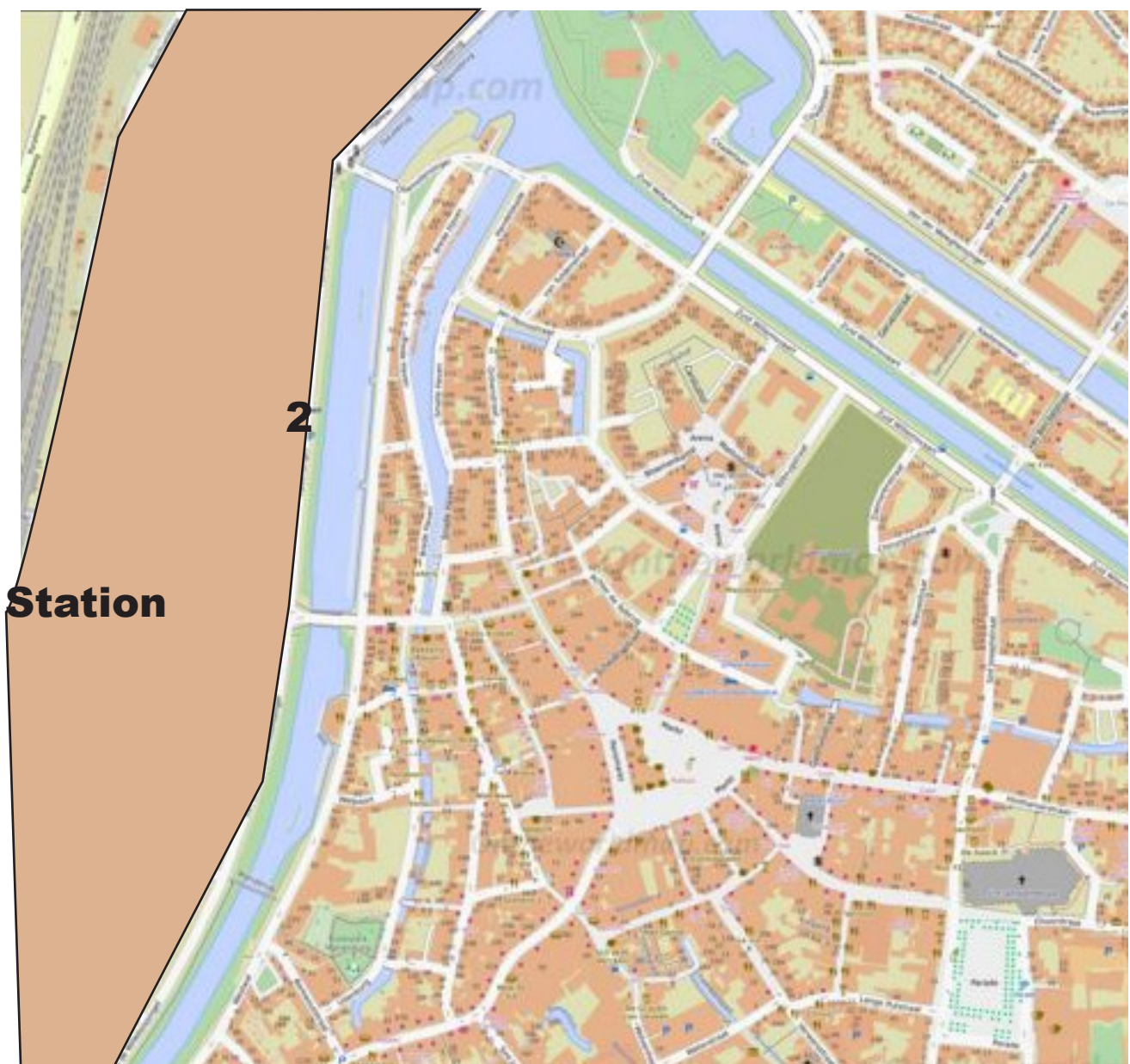
De treinverbinding werd overbodig door vrachtverkeer en instortende industrie. Nu is het een wandel- en fietsbrug met grote historische waarde.

2 Ophoging buitengebied: Het Zand

Aan het eind van de 19e eeuw wordt uitbreiding van 's-Hertogenbosch noodzakelijk, o.a. doordat de bestaande woonsituatie van veel burgers binnen de oude stad bijzonder slecht is.

Het gebied ten westen van de stad komt als eerste voor bebouwing in aanmerking, met name door de gunstige infrastructuur (spoorlijn, waterverbindingen via de rivier de Dieze). De gemeente koopt de benodigde grond (ca. 35 ha) van het rijk en geeft in 1890 opdracht tot het ophogen van het terrein. De aannemers Van Seters en Van Haren voeren de grondwerkzaamheden uit tegen een vergoeding van 35 cent per kubieke meter. Aan het hiervoor gebruikte zand, gewonnen uit de Vughtse Hei dankt de wijk haar naam. Het afgegraven terrein in Vught werd nadien de plas "de Yzeren Man".

3 Hoe het landschap vroeger leidend was

Tijdens de laatste ijstijd worden in Brabant 4 grote dekzandruggen afgezet. Een van deze dekzandruggen liep dwars over de plaats waar wij nu staan. Door de ligging van de dekzandrug was de afwatering slecht of kon het water niet wegstromen. Hierdoor ontstonden er moerassen en vormde zich veen. (Het veen is later afgegraven).

De bodem van Brabant loopt af van zuid naar noord. De beken en riviertjes, zoals de Dommel en de AA bij 's-Hertogenbosch, lopen daardoor ook van zuid naar noord. Door de ligging van de dekzandrug was de afwatering slecht of kon het water niet wegstromen. Hierdoor ontstonden er moerassen en vormde zich veen. (Het veen is later afgegraven). Uiteindelijk breken de beken en riviertjes door de zandrug heen en kunnen afwateren op de Maas. Delen van de dekzandrug spoelen hierdoor weg. De restanten van de dekzandrug vormen hoogten ten opzichte van het omringende lage land en worden donken genoemd. De stad is op een Donk gebouwd.

4 Water tussen de stadsmuren: De Binnendieze

In 1318 werden de stadsmuren verlegd. De tweede ommuring omringde ongeveer de huidige binnenstad. De beide riviertjes met de bijbehorende zijtakken, die gelegen waren binnen de ommuring, kregen de naam Binnendieze.

Aangezien een deel van het nieuwe stadsgebied lager lag, besloot men door de vele overstromingen de stad twee à drie meter op te hogen met zand. De Binnendieze kwam hierdoor veel lager te liggen. Maar door trappen en vlonders te bouwen kon men makkelijker water uit de Binnendieze halen.

Den Bosch was een echte vestigings-, handel- en nijverheidsstad. Door de snelle groei van de stad duurde het niet lang voordat de Binnendieze overkluisd werd door bruggen en togen. De handelsschippers maakten gretig gebruik van het ontstaan van de Binnendieze om hun producten op de juiste bestemming te krijgen. Met zwaar beladen smalle bootjes voeren ze door de één meter diepe Binnendieze.

De Dieze deed dienst als watervoorziening, wasplaats, visplaats, vaarwater en lozing van afvalstoffen van de plaatselijke industrie. De Binnendieze werd een stinkende sloot. Er was geen geld voor restauratie en zo besloot men om vanaf 1923 de Binnendieze te dempen. Van de 12 km Dieze is er nog 4 km over.

5 De Sint Jan.

De kerk stond eerst buiten de eerste ommuring. Maar door de snelle groei van de stad werden rond 1318 de stadsmuren verlegd. De Sint Jan kwam binnen de tweede ommuring te liggen, welke ongeveer de huidige binnenstad omringde. Doordat het 'nieuwe' stadsgebied lager lag, heeft men het voorste gedeelte opgehoogd met zand. Wanneer je de Sint Jan bezoekt is dit stukje geschiedenis van Sint Jans kathedraal nog te zien, alleen de bovenzijde van de bogen zijn nog te zien.

Station

6 De markt, gelegen op een Bossche donk

De Markt is het oudste deel van de Bossche binnenstad. De Markt ligt op een donk. Van oudsher is dit plein het middelpunt van handel, politiek, religie, cultuur, plezier en rechtspraak. Het 'donk' in de carnavalsbenaming Oeteldonk is daarvan afgeleid.

Station

NAAM:

VRAGEN

1 Waarom ligt de Binnendieze zo laag?

2 Wat is een Donk?

3 Waarom heet de wijk rond het station “Het Zand”?

4 In de Sint Jan kathedraal kan je zien dat de stad is opgehoogd. Hoe?